

Prirodne katastrofe i prava djece: naučene lekcije iz Županjske Posavine i Pounja

Valentina Otmačić

Ključne riječi: poplave, djeca, prava, izazovi, UNICEF

Sažetak

Globalna iskustva govore da djeca čine oko 50-60 posto osoba zahvaćenih katastrofama. U nedavnim poplavama u Županjskoj Posavini i Pounju, svaka peta osoba bila je mlađa od 18 godina. Prema Konvenciji o pravima djeteta, koja je na snazi već 25. godinu, djeca imaju neotuđiva prava u svim okolnostima – uključujući i krizne situacije kada je većina djece najranjivija. Spomenuta Konvencija i načela smanjenja rizika od katastrofa međusobno se podupiru, no svaka katastrofa testira sposobnost jednog društva da u najkritičnijem trenutku za svoje članove osigura ostvarivanje njihovih ljudskih i dječjih prava. Svjesni utjecaja klimatskih promjena na rastući broj elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa, naučene lekcije u odgovaranju na potrebe zahvaćenog stanovništva u poplavljenim područjima u Hrvatskoj mogu poslužiti u izgradnji još učinkovitije platforme za smanjenje rizika od katastrofa koja će osigurati efikasnu zaštitnu mrežu za najranjivije osobe – djecu.

Abstract

Natural Disasters and Children's Rights: Lessons Learned from Županjska Posavina and Pounje

Global experiences tell us that typically 50-60 percent of those affected by disasters are children. In the recent floods in Županjska Posavina and Pounje, one in five affected were younger than 18. Under the Convention on the Rights of the Child, adopted by the world almost 25 years ago, children have inalienable rights in all circumstances – including disasters when they are the most vulnerable. The Convention and The Principles of Disaster Risk Reduction are mutually reinforcing, however every disaster tests the ability of a given society to ensure the realisation of human rights and child rights at the most critical times in their lives. Taking into account the impact of climate change on the increasing number of disasters, lessons learned during the emergency response and recovery in the flooded areas of Croatia can support building of the more efficient platform for disaster risk reduction that will ensure an effective safety net for the most vulnerable of all – children.

Keywords: Floods, children, rights, challenges, UNICEF

Prava djece u prirodnim katastrofama

Globalna iskustva pokazuju da djeca čine 50-60 posto pogođenog stanovništva prirodnim katastrofama. Klimatske promjene utjecale su i dalje utječu na rastući broj elementarnih

nepogoda i prirodnih katastrofa i rizika, a prema procjenama broj zahvaćene djece prirodnim katastrofama će narasti do 175 milijuna godišnje u desetljećima koja dolaze.¹

Prirodne katastrofe negativno utječu na prava djece i žena te najčešće pogađaju najsiromašnija mjesta i unazađuju postignuti napredak u izgradnji infrastrukture, pružanju usluga koje odgovaraju na potrebe za dobrom prehranom, zdravstvenom skrbi, socijalnoj skrbi i obrazovanjem.

Konvencija o pravima djeteta nalaže državama članicama da djeci osiguraju prava bez obzira na okolnosti, uključujući i prirodne katastrofe kada su djeca među najranjivijim stanovništvom.

Elementarne nepogode testiraju koliko je učinkovit sustav ostvarivanja prava djece prije i nakon katastrofe. Tako će, primjerice, sposobnost djece da se nose s prirodnim katastrofama ovisiti i o tome jesu li prije katastrofe ostvarivana prava djece na obrazovanje i informacije koje su presudne za spašavanje života i očuvanja zdravlja. Isto tako, za vrijeme i nakon katastrofe djeca mogu svojim sudjelovanjem u donošenju kritičnih odluka podržati spašavanje i zaštitu života.

Globalne norme i standardi koji se primjenjuju u odgovoru na prirodne katastrofe uključuju međunarodne akte o ljudskim pravima i načelima ljudskih prava, uključujući i Konvenciju o pravima djeteta, međunarodne akte o pružanju humanitarne pomoći, globalna načela pružanja humanitarne pomoći, uključujući i Humanitarnu povelju i minimalne standarde u odgovaranju na prirodne katastrofe.²

Primjena načela ljudskih prava u odgovaranju na prirodne katastrofe uključuje:

- razumijevanje i adresiranje nejednakosti te svijest da se postojeće nejednakosti dodatno pogoršavaju uslijed elementarnih nepogoda,
- sudjelovanje djece i mladih te žena u donošenju odluka, procjeni potreba, kao i programima koji će uslijediti u fazi oporavka od katastrofa,
- jačanje kapaciteta državnih i lokalnih vlasti, nevladinih organizacija te inicijativa u zajednici u zajedničkom odgovaranju na potrebe pogođenog stanovništva, te
- zagovaranje prava i slušanje djece i žena u cijelom procesu pružanja pomoći prije, za vrijeme i nakon katastrofa.³

Brojna iskustva pokazuju kako društva širom svijeta nastoje primjenjivati kako načela tako i pouke iz prošlih iskustava, koristeći i planove za smanjivanje rizika od prirodnih katastrofa, no istovremeno tijekom katastrofa svjedočimo i kršenju brojnih dječjih prava. Katkad je to pravo na zaštitu i sigurnost, katkad je to i neuvažavanje mišljenja i stavova djece i mladih, a često se radi o urušavanju infrastrukture koja je zadužena za namirivanje potreba.

¹ Save the Children, Legacy of Disasters, 2007

² UNICEF, Core Commitments for Children in Humanitarian Action, svibanj 2010.

³ Ibid

Izazovi i provedbeni jazovi koji su prepoznati nakon Strategije iz Yokohame i koji su bili temelj za okvir za djelovanje iz Hyoga, traže promjene u načinu pripreme i odgovaranja na elementarne nepogode i prirodne katastrofe. Od sustava upravljanja – na organizacijskoj, pravnoj i razini politika, identificiranja rizika, procjena, praćenja i ranog upozoravanja, upravljanja znanjima i obrazovanjem za pripremu i smanjivanje rizika od prirodnih katastrofa, do smanjivanja postojećih rizičnih faktora te spremnosti za učinkoviti odgovor i oporavak od prirodnih katastrofa. Isti su izazovi isprepleteni s ostvarivanjem ljudskih prava te prava djece u prirodnim katastrofama.

Sukladno stupnju razvoja i bogatstvu zemlje, standardi i očekivanja u osiguravanju prava djece razmjerno rastu u razvijenim zemljama.

Republika Hrvatska je više od 20 godina država stranka Konvencije o pravima djeteta, a nacionalno iskustvo u odgovaranju na potrebe djece u kriznim situacijama se razvijalo tijekom rata i poraća, kada su uspostavljeni i neki mehanizmi podrške poput timova za psihosocijalnu podršku koji su se održali i prilagodili novim potrebama.

Od srpnja 2013. godine Hrvatska se priključila i najrazvijenijim zemljama Europe, ušavši u Europsku uniju. Prema indikatorima Svjetske banke, posljednjih šest godina, Hrvatska se ubraja u zemlje visokog dohotka s godišnjim bruto domaćim proizvodom 13,330 američkih dolara po glavi stanovnika u 2013. ⁴

U Europi, poplave su najčešća elementarna nepogoda.⁵ U Hrvatskoj poplave pogađaju mjesta slabije gospodarske aktivnosti, relativno visoke nezaposlenosti, slabije infrastrukture za zadovoljenje potreba stanovništva, uključujući i brojne usluge te s brojnih izazova s kojima se nosi lokalna uprava i samouprava s vrlo ograničenim resursima. Među tim izazovima su i prava djece, koja se i u redovnim okolnostima osiguravaju uz brojne poteškoće pa i jazove između propisa i stvarnosti.

U brojnim izvješćima o poplavama, djeca ostaju skrivena iza općih podataka, bilo da se radi o njihovim potrebama i ranjivosti, bilo da se radi o njihovoj ulozi u jačanju otpornosti i oporavku od poplava.

Djeca i nedavne poplave

Usljed poplava, stanje elementarnih nepogoda je proglašeno u Vukovarsko-srijemskoj i Osječko-baranjskoj županiji 16. svibnja, u Požeško-slavonskoj županiji 19. svibnja, u Brodsko-Posavskoj 24. svibnja te u Sisačko-moslavačkoj 28. svibnja ove godine.

⁴ Svjetska banka, <http://data.worldbank.org/country/croatia>

⁵ S. Hajat et al, The Human Health Consequences of Flooding in Europe: a Review; Applied Environmental Science and Public Health (2003, vol 1, page 13 – 21)

Usljed katastrofe na području Slavonije, pogođeno je brojno stanovništvo: u Brodsko-Posavskoj županiji 13 719 osoba, u Osječko-baranjskoj županiji 204 osobe, u Sisačko-moslavačkoj 2 362 osobe, u Požeško-slavonskoj 2 335 osoba dok je u Vukovarsko-srijemskoj županiji 8 635 osoba evakuirano i za njih je osiguran privremeni smještaj, hrana, psihosocijalna i financijska podrška. Izravni ukupni troškovi poplava procijenjuju se na 297 milijuna eura, odnosno 0.7 posto bruto nacionalnog dohotka.⁶

U ovom radu fokus je na učinak poplava na djecu u Županjskoj Posavini.

Gotovo 17% evakuiranog stanovništva su bila djeca do 15 godina. Neposredno nakon poplava, evakuirano stanovništvo je smješteno u 6 kolektivnih centara u okruženju te kod udomiteljskih i srodničkih obitelji koje su ponudile privremeni smještaj. Krajem lipnja, uspostavljena su kontejnerska naselja u Gunji i Račinovcima, u kojima trenutačno boravi oko 70 djece predškolske i osnovnoškolske dobi.

Usljed poplava, zaustavljeno je školovanje, zatvoreni su privremeno i vrtići na poplavljenim područjima. Za više od 2000 djece iz Gunje, Rajevog sela, Račinovaca, Posavskih Podgajaca, Strošince, Drenovaca, Vrbanje, Soljana nastava je bila obustavljena, a dio škola koje nisu bile poplavljene, pretvorilo se u distribucijske centre za dijeljenje humanitarne pomoći.

Brojna su djeca napustila svoje domove usred noći. Neki su se uputili u susjednu Bosnu i Hercegovinu, neki su otišli rodbini u obližnjim mjestima dok je dio stanovništva otišao u prihvatne centre, no to su većinom bile starije osobe.

U razgovoru s djecom tinejdžerske dobi, mnoga su rekla kako je informacija o poplavama dosta došla kasno i najčešće usmjerenom predajom te da su obitelji u tek u nekoliko sati krenule pakirati važne stvari.

Brojna djeca su nakon poplava pokazivala znakove stresa i promjene u ponašanju koje smo zamijetili razgovarajući s djecom i obiteljima poput noćnih mora, straha, regresivnog ponašanja, straha od odvajanja od roditelja i drugo. Iz iskustva je poznato kako je većina djece dosta otporno na vanjske utjecaje pa se sve te reakcije mogu postupno smanjiti, ali uz odgovarajuću podršku obitelji i stručnjaka.

Katkad, učinak poplava na djecu i ne mora biti toliko očit jer i djeca znaju skrivati svoje osjećaje (posebice kada vide da su njihovi roditelji uzrujani) ili su roditelji usmjereni na rješavanje problema i tada imaju vrlo malo uvida u to kako se djeca osjećaju.⁷

Starija djeca i mladi su se vrlo brzo uključili u volontiranje u distributivnim i prihvatnim centrima, tako da smo gotovo na svim mjestima susretali mlade volontere kojima je vrijeme brže prolazilo u dijeljenju humanitarne pomoći i drugim zadacima. Stoga je važno i

⁶ Prema podacima Ministarstva gospodarstva, prijava na Europski fond solidarnosti

⁷ Fordham M., Ketteridge A. Flood disasters – dividing the community, Rad predstavljen na konferenciji Emergency Planning `95, 2-6. srpnja 1995, Lancaster, Vel. Britanija

neposredno nakon poplava razmotriti načine na koji djeca mogu također pomoći i sudjelovati u smanjivanju krize koja je sve zadesila.

I dok su mediji uglavnom bili usmjereni na područje Županjske Posavine, o poplavama na području Pounja se gotovo i nije čulo. U posljednjih nekoliko godina taj je dio Hrvatske učestalo poplavljen i u riziku.

Krajem svibnja 2014. je za područje Hrvatske Kostajnice, Dvora i Hrvatske Dubice proglašena elementarna nepogoda zbog poplava koje su nanijele znatne materijalne štete zgradama i kućanstvima, poljoprivrednoj proizvodnji, zemljištu i opremi.

Brojni su roditelji trebali sanirati svoje domove, a za to vrijeme za djecu nisu bile organizirane aktivnosti za djecu. U mjestima u kojima se i u redovnim okolnostima teško živi zbog rastuće nezaposlenosti, bilo je potrebno osigurati dodatne usluge, ali i uključiti djecu iz brojnih naselja u općini Dvora koja je zbog svoje raširenosti i veličine, druga najveća općina u Hrvatskoj.

Djelovanje UNICEF-a i partnera

Sukladno Ključnim obavezama za djecu u humanitarnim operacijama⁸, UNICEF je na temelju dobivenih informacija o potrebama od Ministarstva socijalne politike i mladih u prvom tjednu nakon poplava, uputio higijenske i druge potrepštine za najmlađu djecu i obitelji u prihvatne centre i skladišta Crvenog križa.

Na temelju zahtjeva iz Kriznog stožera Ministarstva zdravlja, dodatno je nabavljeno više od tonu sredstava za dezinfekciju te repelenata za novorođenčad i najmlađu djecu za područje Županjske Posavine. Također su napravljeni letci s uputama za djecu i roditelje o tome kako sačuvati zdravlje i sigurnost nakon poplava te su podijeljeni u suradnji s Domom zdravlja u Vinkovcima.

U dogovoru s Ministarstvom vanjskih i europskih poslova, UNICEF u Hrvatskoj se pridružio međunarodnom humanitarnom apelu, zajedno s pogođenim zemljama iz regije. Istovremeno UNICEF je izdao i nacionalni apel te je kroz njega prikupljeno 1,3 milijuna kuna od donacija građana i tvrtki. Kroz međunarodni apel, UNICEF je prikupio 750,000 kuna, od građana i tvrtki iz Njemačke.

Nakon osiguravanja hitne humanitarne pomoći, UNICEF je u razgovoru s lokalnim vlastima u Županjskoj Posavini te partnerima u Pounju pokrenuo program psihosocijalne podrške i rekreativnih aktivnosti kako bi djeca nakon poplava dobila podršku u oporavku od trauma izazvanih poplavama.

Sredinom srpnja u Gunji je krenuo program «Ganja u Gunji», a u Dvoru i Hrvatskoj Kostajnici «Mjesta za igru».

⁸ UNICEF, Core Commitments for Children in Humanitarian Action, svibanj 2010.

U Dvoru i Hrvatskoj Kostajnici su tijekom srpnja, kolovoza te do sredine rujna u sklopu „Mjestu za igru“ sudjelovalo je više od 136 djece. Svaki je dan djecu zabavljalo 8 do 14 osoba koje su vodile kreativne radionice, zabavne i sportske aktivnosti te je s partnerima iz udruge Kontakt iz Bosne i Hercegovine organizirana i edukativna dječja predstava o poplavama «Hitno, hitno». Uz UNICEF je aktivnosti provodila Udruga IKS u suradnji s Klubom žena Dvor i Općinom Dvor u Dvoru te Kulturno-ekološkom scenom u Hrvatskoj Kostajnici. U suradnji s općinom Dvor osiguran je prijevoz za djecu iz svih naselja u Dvoru kako bi svaki dan mogla prisustvovati radionicama i razgovoranicama. U projektu su sudjelovali stručnjaci i volonteri.

U Gunji je u suradnji s Društvom naša djeca Vinkovci te Društvom psihologa Vukovarsko-srijemske županije sredinom srpnja pokrenut program «Ganja u Gunji» za djecu iz kontejnerskog naselja. U radionicama koje su se odvijale u UNICEF-ovom šatoru koji je tijekom ljeta podignut pokraj kontejnerskog naselja sudjelovalo je oko 70-oro djece.

Kroz provedbu projekta u Gunji, zamijećene su potrebe djece za prehranom pa su u sklopu radionica organizirani i obroci za djecu.

Roditelji su iskazali zadovoljstvo projektima u Pounju i Gunji jer su djeca bila zbrinuta tijekom dana.

Naučene lekcije i izazovi iz Županjske Posavine i Pounja

Zahvaljujući intenzivnom izvještavanju i angažmanu medija, prvih mjesec dana nakon poplava bio je obilježen velikom solidarnošću građana i tvrtki iz cijele Hrvatske, koji je uvelike pridonio osjećaju žrtava poplava da u svojoj muc i tuzi nisu sami. Skladišta s humanitarnim potrepštinama vrlo brzo su uspostavljena, tako da su temeljne potrebe stanovništva ubrzo namirene. U kratkom roku prikupljene su higijenske potrepštine, trajna hrana i odjeća za obitelji s poplavljenih područja. U vrlo malo medijskih izvješća s poplavljenih područja su bila uključena i djeca, njihovi stavovi i mišljenja.

Koordinirana akcija tijela državne uprave bila je usmjerena na zaštitu pogođenog stanovništva od zaraza i komaraca, što je rezultiralo jakim mjerama opreza i zaštite te zaprašivanjem površina koje su stradale u poplavama, ne samo u Hrvatskoj nego i u susjednim zemljama.

Nagli završetak škole u poplavljenim područjima imao je za cilj olakšati učenicima situaciju visokoga stresa na kraju godine i za brojne osnovnoškolce činjenica da je škola ranije završila je predstavljala olakšanje.

Potrebe za stanovanjem u blizini poplavljenih naselja su za dio pogođenog stanovništva zadovoljene postavljanjem kontejnera u Gunji i Račinovcima, a osiguran je i jedan topao obrok dnevno kroz pučku kuhinju. Potrebe za higijenom i sanitarnim čvorovima u kontejnerskom naselju riješene su kroz posebne kontejnere za tuširanje te mobilne sanitarne čvorove.

Tijekom ljeta su napravljene procjene šteta, a brojne kuće su se krenule obnavljati. Prema trenutačnim procjenama obnova kuća će trajati do ljeta sljedeće godine.

Iako je od samoga početka bila organizirana psihosocijalna pomoć evakuiranom stanovništvu, ukazala se potreba za organizacijom dodatnih aktivnosti usmjerenih na podršku djeci jer uslijed ljetnih praznika nije postojao organizirani oblik skrbi o djeci predškolske i školske dobi.

Brojne udruge organizirale su odlazak na more djece iz poplavljenih područja, no vrijeme boravka na moru je uglavnom trajalo od 7 do 14 dana što je prekratko u odnosu na trajanje ljetnih praznika.

U poplavljenim područja tijekom ljeta nije bila dostupna zdravstvena skrb, tako da je stanovništvo smješteno u kontejnerskom nasilju veći dio ljeta morao putovati kako bi osigurao zdravstvenu skrb.

Za obitelji s djecom u kontejnerskom naselju poseban je izazov bio kuhanje drugih toplih obroka, poput toplog mlijeka za djecu i nedostatak mjesta za kuhanje je imao negativan učinak na prehranu djece.

U dogovoru s partnerima na terenu, lokalnim vlastima i udrugama, pokrenute su rekreativne i obrazovne aktivnosti tijekom ljeta, svaki radni dan do 16 sati u Gunji, Dvoru i Hrvatskoj Kostajnici.

S dolaskom hladnijega vremena, potrebno je planirati kvalitetniju skrb za stanovništvo smješteno u kontejnerska naselja.

U Dječjoj povelji o smanjivanju rizika od katastrofa, koja je nastala nakon globalnih konzultacija s djecom koja su preživjela prirodne katastrofe, jedna od prvih preporuka je da se proces obrazovanja mora nastaviti usprkos razornom učinku prirodnih katastrofa. Djeca školu prepoznaju ne samo kao mjesto učenja, već i mjesto gdje mogu dobiti podršku i razumijevanje za svoje potrebe nakon što su ih zadesile prirodne katastrofe.

Među izazovima u odgovoru na potrebe nakon i prije poplava, potrebno je tražiti i odgovore na sljedeća pitanja: Kako se pripremamo i živimo sa spoznajom da poplave mogu ugroziti živote i imovinu najugroženijeg stanovništva u Hrvatskoj, uključujući i djecu? Kako možemo pomoći djeci i mladim ljudima da se nose s poplavama te kako ih u većoj mjeri uključiti u pripreme za katastrofe? Kako možemo osigurati sudjelovanje djece i mladih u oporavku od poplava? Kako možemo na najbolji način iskoristiti znanja koja imamo o učinku prirodnih katastrofa na fizičko i emocionalno zdravlje ljudi u pripremanju pružatelja usluga, ali i donositelja odluka? Kako možemo osim materijalnih uvjeta, još učinkovitije odgovoriti na emocionalne i društvene potrebe pogođenog stanovništva? Imamo li mehanizme koji uvažavaju mišljenja pogođenog stanovništva, uključujući i djecu u odgovaranju na prirodne katastrofe?

Tražanjem odgovora na ova pitanja, unaprijedit ćemo živote ljudi pogođene prirodnim katastrofama te ćemo unaprijediti ostvarivanje ljudskih i dječjih prava tijekom prirodnih katastrofa.

Prijedlozi za dalje

Tijekom sudjelovanja u odgovaranju na potrebe djece pogođene poplavama, uvidjeli smo prostor za unaprjeđenje u sljedećim područjima:

1. Nužno je uložiti veće napore i resurse u smanjivanje rizika od katastrofa, uključujući i procjenu sustava obavještanja ugroženog stanovništva i jačanje suradnje između služba za evakuaciju i stanovništva u pogođenom području.
2. U većoj mjeri uključiti djecu u pripremu i edukaciju o rizicima od prirodnih katastrofa te podržati djecu da budu dijelom rješenja, ne tereta ili objekta u općim naporima u planiranju za potrebe prirodnih katastrofa
3. Veću pažnju usmjeriti na potrebe djece nakon poplava u školi i obitelji. Umrežiti sustav obrazovanja, socijalne skrbi i zdravstvene skrbi i unaprijediti zadovoljavanje potreba pogođene djece nakon poplava.
4. Podržati roditelje i skrbnike u pronalaženju odgovarajućih načina kako djeca mogu sudjelovati u oporavku od katastrofa.
5. Potrebno je učiniti više napora unutar sustava obrazovanja kako djeca pogođena poplavama ne bi bila isključena iz redovnih obrazovnih aktivnosti. Škola i učitelji mogu imati veliku ulogu u jačanju otpornosti djece na poplave te njihovom oporavku.
6. Potrebno je raditi na fleksibilnijim načinima pružanja usluga nakon poplava – uključujući i dodatnu senzibilizaciju i osnaživanje stručnjaka u sustavu socijalne i zdravstvene skrbi. Također, potrebno je raditi na proaktivnijim načinima pružanja skrbi jer djeca i mladi neće nužno sami tražiti pomoć.
7. Djeca i mladi mogu biti veliki potencijal i saveznik u izgradnji otpornosti na prirodne katastrofe pa je važno uključiti njihova mišljenja i stavove. Primjerice u školama ili kroz drugi oblik radionica stručnjaci mogu razgovarati s djecom o njihovim iskustvima i koje promjene bi voljeli vidjeti u budućnosti.
8. Uložiti dio resursa u razgovore s lokalnom zajednicom i izradu procjene potreba, a u te razgovore svakako uključiti djecu i mlade.
9. Podržati lokalne zajednice u upravljanju katastrofama kako bi u čim manjoj mjeri lokalne vlasti bile u situaciji improvizacije, a u čim većoj mjeri u situaciju izvršavanja dobrih planova u slučaju katastrofa.

10. Potrebno je osigurati ljudske resurse i sustav koji će omogućiti kontinuirani rad s medijima u cilju kvalitetnog informiranja stanovništva o opasnostima, ali i kasnije u fazi oporavka u cilju informiranja o svim uslugama i vrstama pomoći koje su dostupne pogođenom stanovništvu. Također, potrebno je uložiti više napora u prenošenje dječjih mišljenja i stavova o tome što bi trebalo učiniti u sklopu podrške pogođenim zajednicama.
11. Iskustva i naučene lekcije uključiti u lokalne planove u slučaju poplava ili drugih prirodnih katastrofa.

Literatura

S. Hajat, K. L. Ebi, R. S. Kovats, B. Menne, S. Edwards, A. Haines, The Human Health Consequences of Flooding in Europe: a Review; Applied Environmental Science and Public Health (2003, vol 1, page 13 – 21) F

Fordham M., Ketteridge A. Flood disasters – dividing the community, Paper presented at the Emergency Planning '95 Conference 2-6 July 1995, Lancaster, Vel. Britanija

UNICEF, Core Commitments for Children in Humanitarian Action, svibanj 2010.

UNICEF, UNICEF and Child-Centered Disaster Risk Reduction, 2013

Walker, M., Whittle R., Medd, W., Burningham, K., Moran-Ellis, J. and Tapsell, S., Children and young people 'after the rain has gone' – learning lessons for flood recovery and resilience, final project report for 'Children, Flood and Urban Resilience: Understanding children and young people's experience and agency in the flood recovery process', Lancaster University, Lancaster UK, 2010

Save the Children, Legacy of Disasters, 2007